

unitat 10

© Lise Boissinot – CRDP d'Aquitaine

- [1. Objectius](#)
- [2. Dessenh](#)
- [3. Dialòg](#)
- [4. Tèxtes](#)
- [5. Documents iconografics](#)
- [6. Documents complementaris](#)

L'unitat 10, mercé a l'arribada de la correspondentia de Joana, permet de completar las formulas de cortesia, de descobrir los confins d'Occitània, d'abordar los trobadors. Liga temps e espaci. Los punts que presenta seràn desvolopats dins d'autres unitats de la segonda annada.

1. Objectius

• Fonetica

Prioritat a la prononciacion dels digrafas, a *ch e j* a l'iniciala.

• Gramatica

Se veson aquí los modalizadors del discors ; lo condicional present per las personas 1, 2, 5 dels 3 grops regulars ; los pronoms complements neutres *o, i, ne*.

• Foncion lengatgièra

Formular una demanda cortesa es lo punt central de l'unitat.

• Lexic

Formulas de cortesia ; advèrbis d'intensitat (*plan, tròp, un pauc, fòrça, mai, tant*) ; vèrb *saber*, sens corrent e idiomatismes.

• Cultura

Lo territòri de la lenga d'òc, un primièr apròchi dels trobadors, de la fin'amor, constituïsson de punts essencials ; se vei aquí la part del piemont italian de la lenga, se descobrisson qualques aspèctes de la creacion poètica medievals e de l'art d'aimar.

2. Dessenh

[Introduccion generala. § 3.2](#)

• La situacion

Ont se passa ? A l'ostal de Joana e Guilhèm, dins l'intrada. Carla e Guilhèm se rescòntran.

• *Quals son los elements del decòr ?*

Pòrta dobèrta sul paisatge, espaci, escalier, tauleta, flors, lo cat...

• *Cossí definir l'ambient ?*

Calorós, lutz clara, cauda, sorires...

• Los personatges

Qui son ? Ont se tenon ? Perqué ? Quala es la postura de Guilhèm ? Guilhèm se ten coma un trobador (cf. l'enluminadura de P. Vidal, p. 120 del libre de l'escolan), far precisar la posicion.

Lexic d'utilizar : formulas de salutacion, de benveguda ; questionament sul viatge.

Frasas de descripcion possiblas : Joana e Guilhèm aculhisson / recebon Carla. Carla es una joventa, la correspondentia italiana de Joana. Sa maleta es pausada pel sòl. La scèna se passa dins l'intrada de l'ostal. Eca.

3. Dialòg

Introduccion generala. Anèx 1

• Far reemplegar oralament

Far reemplegar oralament los modalizadors del discors, las formulas de cortesia e lo condicional, en prepausant de situacions de comunicacion simplas :

Exemples : *Creses que vendràn ?* Ne dobtí / o pensi pas.

Podèm partir ara ? Saique !

Vòles mai de pan ? Non, te mercegi.

As besonh de quicòm ? Non, te mercegi. Eca.

Demanda a ton vesin de te prestar lo libre. Me prestariás pas lo libre, sens te comandar ?

Demanda a ton vesin de barrar la pòrta.

Demanda a ton vesin de te crompar un ticket a la cantina.

Demanda a ton vesin de te dire lo nom d'un grop de musica.

Volriái plan saber lo nom...

Demanda a ton vesin de te dire qui es la filha que parla a Arnaud.

Formula un refus cortés per te jónher pas al grop e demorar sol. Te'n prègui, vòli demorar sol.

Formula una demanda per parlar, per èsser escotat. Te'n prègui, laissa-me parlar, escota-me.

• Dins l'explèitacion del dialòg escrich, s'explicitaràn los elements culturals

Còni, vila de las valadas occitanas d'Itàlia ; far de remarcas sul territòri de la lenga d'òc (mapa p.148 del libre de l'escolan), l'estatut de la lenga en Itàlia (veire mai luènh §5. Documents iconografics, *Dins las valadas occitanas d'Itàlia e Lou Dalfin*).

Paratge, Fin'amor, per aquestas valors de l'edat mejana, ligadas a la civilizacion occitana e als trobadors, veire tanben mai luènh §4.Tèxtes, *Vida de Pèire Vidal* e §5. Documents iconografics, *Letrina de Pèire Vidal*.

O quant de temps, es la primièra estròfa d'una cançon de Massilia Sound System (veire §6. Documents complementaris) ; se pòt escotar e explèitar mai, per exemple en fasant ressortir los tèmas trobadorencs.

Lanquant li jorn es tanben una primièra estròfa, de la cançon plan coneguda de Jaufré Rudèl, qu'illustra lo tèma de l'amor de luènh ; correspond a la situacion de Guilhèm. Explicar trobador, cançon, fin'amor ; cf §6. Documents complementaris.

4. Tèxtes

Introduccion generala. Anèx 2

1 Esmavuda, p. 117

Gascon

Son interès es l'atirança, l'esmoguda d'un jove per una filha, lo retrach de la filha. L'atge dels personatges los met de plan-pè amb los liceans que seràn sensibles a lors problèmas. La guinhada finala (cf. Stendhal, *Le rouge et le noir*, Julien Sorel, se calcula tanben per prene la man de madama de Rênal : vergonha ? manca de coratge ? timidesa ?) dona un aspècte umoristic.

Hont blanca es l'istòria de dos joves SDF, en cavala, a la recèrca d'un ostal. L'amor los sauva.

Lexic de las emocions, del còs.

J.-L.Lavit, nascut en 1959, fa lo conselhièr pedagogic d'occitan dins los Pirinèus Auta ; a escrich de contes, una pastorala, *Pelòt* (1994), un roman policièr, *Zocalfar* (1997).

Provençau

2 Lei companhs de fin'amor, p. 117

La cançon permet d'abordar la lirica dels trobadors amb un exemple gaire convencional. Contèn l'evocacion de qualques trobadors simbolicas : Guilhèm d'Aquitània (1071-1126), lo

mai grand feudal de son temps, es a sa cort que nasquèt l'art del trobar ; Jaufré Rudèl (...1125-1148...), prince de Blaia coma o precisa sa Vida, creator de l'amor de lonh ; Bernart de Ventadorn (...1147-1171...), mèstre de la cançon dins lo biais del trobar lèu ; Pèire Vidal (...1183-1204...), veire sa vida çai-jos ; Cerveri de Girona (...1259-1285...), trobador de Catalonha fòrça ligat a Jaume primièr lo Conquistaire, R. Lafont ne ditz que « recapitula un classicisme » del trobar ; Pèire Cardenal (...1205-1272...) que defendèt amb fòrça las valors de la societat occitana e de la morala crestiana contra las exaccions de la Glèisa e dels Crosats. Las valors de paratge, amor, trobar apareisson coma una permanéncia, un eiretatge. La cançon, paraula publica, se fa vector de coneissença, de transmissio.

Massilia Sound System, grop raga-muffin quasi mitic de Marselha, se produsís sovent en concert, faguèt de CD nombroses, que los mai recents son *Parla patoès, 3968 CR 13, Occitanista*. Contribuís a espandir la lenga occitana amb las cançons coma o faguèron los trobadors. Veire lo siti <http://www.massilia-soundsystem.com>

PARATGE, AMOR, CONVIVÈNCIA, LARGUESA, CORTESIA

Son las valors essencials de la societat occitana medievals.

Paratge exigís onor, drechura, justessa; es la gentilesa de còr, que concernís tan los senhors coma los autres òmes. La *Fin'amor* unis un trobador e una dona dins una relacion amorosa excepcionala que's acompliment de se, respècte de l'autre, elevacion morala. *Convivènci*a fa viure ensems, dins lo respècte mutual, de culturas, de religions, d'originas socialas diferentas. *Larguesa*, es la generositat, de còr, e materiela tanben. *Cortesía* enròda totas las autras, definís lo comportament fin e senat que distinguis los òmes e las femnas.

De bon saber

Gascon

2 Lo men còr ei mei dur que l'acèr, p. 119

Mèfi ! Linha 5 del tèxt, manca lo tiret marcant lo dialòg.

- *Qu'avem prestas...* es Cristèla que parla.

Un dialòg de vida vidanta entre doas filhas que parlan de sos amics « privats » es totjorn un supòrt ric per de joves. Se podrà traspausar segon lo viscut dels escolans.

E. Gonzalès, nascut en 1964, passèt son enfància a Gelòs, pròchi Pau. Escriu dempuèi 1991 amb una predileccion pel genre oniricò-fantastic : *Lo melic de Silvia Chasaus* (1998), *Arantxa* (1999).

1 Ai getat mon còr, p. 118

Lemosin

Dins una lenga simpla, se desvolopa un ambient fadièr, a través comparasons e metafòras poèticas. Poèma d'una granda « liquiditat » e candor. *Qui parla ? Que represental l'imatge del còr getat ? Perqué dins l'aiga ? Qualas colors son evocadas ? Perqué ? Que i a d'un pauc fantastic dins lo pèma ?*

A. Pestor, poèta lemosin de Vinhana-Nauta, foguèt escaissat *lo vièlh lop de Chantamèrle*. Escriguèt en occitan e en francés. Foguèt un fisèl de l'*Action française*. Son òbra poètica occitana : *Lous rebats sus l'autura* (1926), *L'autura enviblada* (1930), *Lous jocs dau dezei mai dau dezaire* (1934), de cantics, de peças felibrencas.

Lengadocian

1 Esperatz qualqu'un ? p. 118

Es un primièr rescòntre sus un cai de gara del temps de la guèrra de 40; lo dialòg es franc e dirècte. De notar l'evocacion discreta de la vida en mitan rural. *L'Aucon* es una istòria realista e tragica, d'un jove paisan lordàs e d'una sirventa que sortís de preson.

F. Deleris, nascut en 1922 en Avairon, dins una familha de bordièrs, publicuèt en francés e ara en occitan de romans : en mai de *L'aucon, Pèire e Maria* (1996) que se passa al moment de la primièra guèrra mondiala, *Los Crocants de Roèrgue* (2000) roman istoric.

2 Mas perqué ? p. 119

Lemosin

Aquestas paraulas d'un ainat a una filha jove desvolopan lo tèma del *Carpe diem*. Lo ton es un pauc paternalista. Seria interessant de veire cossí reagisson las actualas filhas de quinze a sètze ans.

Derivacion, diminutius. R. Ténèze (1904-1976) èra de Lemosin. L'òbra en pròsa lo mòstra estacat e atendresit per las pichòtas gents de la generacion abans el. L'òbra poètica es marcada per l'exilh, l'embarrament dins un monde interior que l'espèr a defugit; l'escritura es un escapatòri.

1 En calant de Cimier, p. 120

Provençau

Cançon tradicionala fòrça coneguda en Provença. De segur, es pas de prene al pè de la letra, la caldrà presentar coma una caricatura. Serà interessant de ne far ressortir los aspèctes paradoxals (aimar, tuar, se desesperar...). Probable qu'una discutida s'engatjarà sul comportament del jove ! Ne profiechar per far utilizar los modalizators.

Lo grop *Bachàs* existís pas mai, los membres ne son esparpalhats dins d'autres formacions.

2 Vida de Pèire Vidal, p. 120

Lengadocian

Donada aici en adaptacion modèrna, es un montatge entre un tròç de la *Vida* e una *razon*.

Un dels exemples de la foliá de Pèire Vidal, aqueste trobador atipic, grand viatjaire, que participèt a la 4^{ena} crosada, qu'anèt en Ongaria e dins las mai grandas corts d'Euròpa. Pèire Vidal (...1183-1204...) èra fòrça estacat al comte de Tolosa, laissèt una òbra poètica importanta de cançons essencialament d'amor e de crosada.

Se podrà aici abordar las originas diversas dels trobadors, del mai grand senhor de son temps (Guilhèm IX) a l'enfant trobat (Marcabrun), en passant pels filhs d'artesans (Pèire Vidal), de cavalièrs paures (Rambaut de Vaquèiras) o de borgeses (Pèire Cardenal).

Lengadocian

Lo rambulatge escolar, novèla, p. 121

B. Bergé es nascut en 1948 en Garona-Nauta. Fa lo professor, lo contaire; escriu de novèlas.

Aqueste rambulatge escolar sembla pro particular... que demòra secret !

Dralhas d'expleitacion : *cossí se passa lo vòstre rambulatge escolar ? Aguèssetz un menaire coma lo Robèrt, qu'aimariatz de far ? Pels qu'utilizan pas lo rambulatge, vos ven pas, de còps, l'idèa de far un plantièr ?*

5. Documents iconografics

[Introduccion generala. Anèx 3](#)

En Italie, dans les vallées occitanes, p. 116

Cf la mapa p. 148 del libre de l'escolan. Las dotze valadas de lenga e cultura occitanas se situan, a la gròssa, al nòrd del Pargue del Mercantor, en territòri italian. Dempuèi 2001, la lenga d'òc i es oficiala. Un novelum cultural important s'i desvolopa a partir de l'occitan. Lo patrimòni arquitectural medieval constituís una vertadièra riquesa, coma las pinturas *alla fresca* dins las glèisas e castèls (a Saluzzo, particularament). Qualques noms de valadas : la val Maira, la val Stura, la val Varaita, la val Grana. La vila mai granda es Coni.

D'explèitar : las indicas del panèl e de la bendaròla.

Lou Dalfin, p. 117

Es un grop de musica tradicionala que canta e fa dançar. Participa fòrça al novelum cultural. A son repertòri, de cançons qu'apartenon al fons comun occitan.

D'explèitar : la mapa sul fons de l'aficha e l'instrument de musica (la sanfonha) ; Castelmagno se tròba dins la Valle Grana, la valada mai al sud de totas las valadas italianas de lenga d'òc ; la grafia *lou* ; las doas lengas.

Illustrateur de Guillaume de Machaut, p. 117

Representa una scèna de fin'amor : la dòna e l'amorós, lo jardin, los aucèls. S'agís d'una enluminadura tirada dels *Nouveaux dicts amoureux*, de Guillaume de Machaut (1300-1377), *trouvère* de lenga d'oïl que s'inspirèt fortament dels trobadors. De notar que lo trobar, nascut en lenga d'òc e en país d'òc s'espandiguèt dins l'Euròpa entiera ; los poètas-compositors prenguèron de noms diferents segon las lengas : *trouvères*, *minnesänger*, per exemple. D'explèitar : la postura dels personatges, la femna mai granda que l'òme (la dòna es superiora al trobador), los elements simbolicas, la representacion medievala de l'amor, lo jardin (lirisme e luòc secret) ; los corbatasses negres simbolisan qualque malur en marcha contrari a l'amor.

Se rapprocharà de la cançon *Raja Occitani*.

Vénus et l'amour, p. 118

L. Lemosin, mèstre-esmaltaire nascut a Lemòtges (1505-1577 ?), es l'artista mai important de la linhada. Realizèt per la cort d'òbras d'una supèrba tecnicitat. La placa ovala

Venus e l'Amor (1555) n'es la mai representativa ; Venus auria la cara de la mestressa d'Enric II, dòna Flamin. L. Lemosin aprofiechèt lo mecenat (larguesa !) del conetable Anne de Montmorency.

Lemòtges, dempuèi lo sègle XII, es un fogal fòrça important per las arts del fuèc. L'esmalt es una matèria veirena fonduda al forn que dona de colors e de lutz als objèctes. Los esmalts medievals, dels talhièrs de Sant-Marçal, coneguèron una renomada immensa dins tota Euròpa ; s'agís sovent d'objèctes religioses, coma las famosas arquetas (en francés : *châsses*) destinadas a gardar de relicas. Al sègle XVI, amb una tecnica diferenta, foguèron las òbras dels Lemosins ; actualament, los mèstres-esmaltaires contunhan de portar naut la valor de lor art.

D'explèitar : lo quite subjècte d'inspiracion Renaissença ; las linhas ; la perspectiva ; las colors, particularament los blaus e vèrds pròpis a l'art de Lemòtges.

Perqué Venus ? Perqué nusa ? (Redescobèrta del l'Antiquitat romana e representacion del còs a la Renaissença).

Cossí es representat l'Amor ? Perqué dins un encastre de natura (flocs, arbres) ? L'associacion amor e natura es pròpia al lirisme. *Perqué una vila fortificada al fons ? E la tenda d'aparat ?* Benlèu per rendre omenatge a sos protectors poderoses e guerriers, o per evocar que l'amor es una conquèsta ; o encara per situar la scèna dins una environa de riquesa e de poder.

À Nice, p. 118

Vision de carta postal ! Niça es donada aici coma una vila de vilegiatura luxuosa e artificiala. Se demandar çò que pòt i aver d'occitan uèi dins aquesta vila que i visquèt a la fin del sègle XV Francés Pelós, l'autor del famós *Compendium de l'abaco*, tractat d'aritmética en òc, un dels primièrs libres estampats en Euròpa (1492). Creada cinc sègles abans nòstra epòca, Niça foguèt restacada a França en 1860. Se reportar a l'autra representacion de Niça, p.33, e a las sugestions pedagogicas de l'U3.

Semblaria qu'aqueste equipatge espère de nòvis (ribans, flocs e floquets) per una passejada originala. Se pòt far parlar aquí suls cortègis de maridatge que coneisson los escolans. Òm pòt tanben lor demandar una projeccion personala al condicional (Aimariái / m'agradaria, per mon maridatge / PACS, un cortègi...).

Fêtes du 15 août à Laruns, p. 119

Laruns es una vilòta de Bearn, sul gave d'Ossau, coneguda coma estacion termala.

D'explèitar : los dos plans, la dança, la situacion dels musicians, los tips socials (los dançaires, los que son assetats, los que se passejan a caval), los vestiments ; los ostals, la font d'aiga rajanta, lo paisatge dins lo fons. *Qui son los dançaires ? Los espectators ? La dança es fèsta pels dançaires (del mond rural) o spectacle pels autres (del mond urban) ? Sèm pas aquí davant la debuta de la folklorizacion ? O benlèu davant la representacion idilica que lo sègle XIX se fasiá de la vida en societat dins un luèc de vilegiatura.*

(Veire per comparar las festas del 15 d'agost a Laruns uèi, per exemple : <http://cauhape.bernard.free.fr/>).

Pèire Vidal, p. 120

Una de las nombrosas enluminaduras, aici una letrina, qu'illustran las paginas dels cançoniers, recuèlhs de cançons dels trobadors (la letrina es la primièra letra d'un paragraf). Es en relacion amb lo comportament de Guilhèm.

D'explèitar : la riquesa del dessenh, de las colors ; la posicion declamatòria del trobador, los vestiments de cort.

Peinture de Diana Bornazèl, p. 120

L'autor es una artista pintrairitz de Lemosin (veire U3 e tèx p.94 del libre de l'escolan).

D'explèitar : l'inspiracion medievals de la composicion ; las colors (lo blau particularament) que rampèlan los esmalts lemosins del sègle XII ; la frasa que se legís *Lo temps vai e ven e vira / per jorn per mes e per an / e ieu las non sai que dire / qu'adès es us mos talens* (quatre vèrses d'una cançon plan coneguda de Bernart de Ventadorn. Los tèmas son los dels trobadors e de la fin'amor).

6. Documents complementaris

Tèx integral de la cançon que Guilhèm ne cita los dos primièrs vèrses.

Lanquand li jorn son lonc en mai

Lanquand li jorn son lonc en mai
m'es bels douz chans d'auzels de loing,
e qand me sui partitz de lai
remembra.m d'un amor de loing.
Vauc, de tala enbroncs e clis,
si que chans ni flors d'albespis
no.m platz plus que l'iverns gelatz.

Ja mais d'amor no.m gauzirai
si no.m gau d'est'amor de loing,
que gensor ni meillor non sai
vas nuilla part, ni pres ni loing.
Tant es sos pretz verais e fis
que lai el renc dels sarrazis
fon eu , per lieis, chaitius clamatz !

Iratz e gauzens m'en partrai
qan veirai cest'amor de loing,
mas non sai coras la.m veirai
car trop son nostras terras loing.
Assatz i a portz e camis !
E, per aisso, non sui devis...
Mas tot sia cum a Dieu platz !

Be.m parra jois qan li qerrai
per amor Dieu, l'amor de loing ;
e, s'a lieis plai, albergarai
pres de lieis, si be.m sui de loing !
Adoncs parra.l parlamens fis
qand, drutz loindas, er tan vezis
c'ab bels digz jauzirai solatz.

Ben tenc lo Seignor per verai
per q'ieu veirai l'amor de loing ;
mas, per un bon que m'en eschai,
n'ai dos mals, car tant m'es de loing ...
Ai ! car me fos lai peleris
ai que mos fustz e mos tapis
fos pelz sieus bels huouills remiratz !

Dieus, qe fetz tot qant ve ni vai
e fermet cest'amor de loing,
me do, poder, qe.l cor eu n'ai,
qu'e, breu veia l'amor de loing
veraiamen, en locs aizis,
si qe la cambra e.l jardis
mi resembles totz temps pamatz !

Ver ditz qui m'apella lechai
ni desiran d'amor de loing,
car nuills autre joi tant no.m plai
cum jauzimens d'amor de loing.
Mas so q'eu vuoill m'es tant ahis
q'enaissi'm fadet mos pairis
q'ieu ames e non fos amatz

Mas so qu'ieu vuoill m'es tant ahis !
Totz sia maudit lo pairis
qe'm fadet q'ieu non fos amatz !

Jaufré RUDEL
Version medievals

Jaufre Rudèl (...1125-1148...) aparten a la primièra generacion de trobadors ; es l'inventor de l'amor de lonh ; sa vida conta que foguèt amorós d'una comtessa de Tripòli sens l'aver jamai vista.

Tèxt integral de la cançon que Guilhèm ne canta unes vèrses.

Raja Occitani

*Per Na Loba de Penautièr, Arjmand e
ÒMumtaz' Banou e la mieuna dòna*
O quant de temps encara mi faudrà sospirar,
O quant de temps encara mi faudrà pantaiar
De tei jardins.
O quant de temps encara mi faudrà esperar,
O quant de temps encara mi faudrà per anar
Dins tei jardins.

Pòrta-mi ma dòna se te plai mena-mi
Se te plai ma dòna mòstra-mi lo camin
Pòrta-mi ma dòna se te plai mena-me
Dins lo jardin monte mi dien Raja Occitani'

Quant d'aigardent encara mi faudrà per volar
Vers tei jardin.
Quant de diables encara mi faudrà escotar,
O quant de dieus encara mi faudrà pregar
Per tei jardins.

Quant de senhals encara mi faudrà ti balhar,
Quant de repics encara mi faudrà per cantar
Ton beu jardin.
Quant de fuècs encara mi faudrà atubar,
Quant de lume encara per poder regachar
Dins tei jardins.

Massilia Sound System

Pèire Vidal

Tèxt medieval de la Vida

Peire Vidal si fo de Tolosa. Fils fo d'un pelicer. E cantava meilz c'ome del mon. E fo dels plus fols omes que mais fossen ; qu'el crezia que tot fos vers so que a lui plazia ni qu'el volia. E plus leu li avenia trobars que a nuil home del mon, e fo aquels que plus rics sons fetz e majors fulias dis d'armas e d'amor e de mal dir d'autrui (...).

Tèxt medieval de la Razon

(...) Et el amava la Loba de Pueinautier (...). La Loba si era de Carcases, e Peire Vidal si se fazia apelar Lop per ela e portava armas de lop. Et en la montanha de Cabardes si se fetz cassar als pastors ab los mastis et ab los lebrers, si com hom fai lop. E vesti una pel de lop per donar az entendre als pastors et als cans qu'el fos lop. E li pastor ab lur cans lo casseront e.l bateron si en tal guiza qu'el en fo portatz per mort a l'alberc de la Loba de Pueinautier. Quant ela saup que aquest era Peire Vidal, ela comenset a far gran alegranza de la folia que Peire Vidals avia feita et a rire molt, e.l marit de leis autressi.... E reseubron lo ab gran alegreja ; e.l marit lo fes penre e fes lo metre en luec rescos, al meils qu'el saup ni poc. E fes mandar pel metge e fes lo metgar, entro tant qu'el fo gueritz. (...).

J. BOUTIÈRE, A.-H. SCHUTZ, I.-M. CLUZEL, *Biographies des troubadours*, Paris, Nizet, 1973